

Eimhjellen, I. & Loga, J. (2016). **Utvikling av sosialt entreprenørskap i Norge.**

Utdrag fra rapporten fra side 32-37.

Se lenke:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/sosialt-entreprenorskap-i-norge/id2526850/>

Utviklingen i Norge

I Norge er sosialt entreprenørskap og sosiale virksomheter i en langt mindre utviklet fase, enn i flere andre europeiske land og særlig sammenlignet med land i Sør-Europa. Dette har som nevnt sammenheng med type velferdsmodell, men det har også sammenheng med hvilke land som ble særlig rammet av finanskrisen i 2007–08 og hvorvidt krisen fikk følger av reduksjon i det offentlige velferdstilbudet. Det gjelder også variasjon som finnes mellom de skandinaviske landene, og kan på samme vis knyttes til ulike økonomiske forhold og variasjonene som finnes i velferdsmodellen også i Nord-Europa (Trägårdh et al. 2013, Sivesind 2016). I Norge har vi siden 2008 sett en gryende interesse og økende oppmerksomhet knyttet til sosialt entreprenørskap, og omfanget av aktører og organisasjoner er i vekst og særlig har dette vært en vekst de aller siste årene. Mens det for et par år siden ikke var særlig mange som brukte merkelappen sosialt entreprenør i Norge, er det i dag mange som definerer sin aktivitet som dette. Ettersom det til nå ikke har vært foretatt en kartlegging av slike virksomheter i Norge, har man ikke visst nøyaktig hvor stort dette organisasjonsfeltet har vært.

I likhet med i andre land utgjør sosialt entreprenørskap i Norge et mangfoldig felt som består av en rekke ulike organisasjonstyper som finansieres på forskjellige måter, som jobber på svært ulike tematiske felt, som inngår i ulike typer nettverk og som har større eller mindre grad av tilknytning til enten privat, offentlig eller frivillig sektor. Det finnes også aktiviteter som ligger nært opp til feltet, men som også kan falle utenfor feltet avhengig av hva slags definisjonskriterier som anvendes. Et eksempel er de ulike arbeidsrettede tiltakene som drives av ideelle sosiale virksomheter, som for eksempel Fretex, etter utlysning av anbud hos NAV. Dette er aktiviteter som faller innenfor kjernefeltet av hva mange sosiale entreprenører og sosiale virksomheter arbeider med i flere europeiske land, de såkalte WISE bedriftene

(Work Integration Social Enterprises). Det at man ikke kjenner organisasjonsomfanget i Norge handler således både om at feltet ikke har vært kartlagt, men også at det eksisterer uklare definisjoner og avgrensninger av feltet. Selv om organisasjonsfeltet er voksende i hele Europa, og selv om det stadig utvikles juridiske og institusjonelle avgrensninger og rammebetingelser for disse organisasjonene, så er dette rammeverk som ikke «fullt og helt» fanger dette organisasjonslandskapet. Det gjelder ikke minst i Norge hvor dette organisasjonsfeltet befinner seg i en tidlig fase. Det gjør at det finnes virksomheter i dag som kan være «gjemt» i andre sektorer, men som senere kan bli omfattet av feltet ettersom det gradvis blir synliggjort og tydeligere avgrenset. Organisasjoner som kan regnes til feltet sosiale entreprenører og sosiale virksomheter kan for

UTVIKLING AV SOSIALT ENTREPRENØRSKAP I NORGE RAPPORT 9 – 2016

33

eksempel finnes «gjemt» i følgende eksisterende juridiske rammeverk: frivillige organisasjoner og stiftelser som anvender kommersielle metoder, samvirker som fremmer samfunnsinteresser og vanlige bedrifter som er drevet av sosiale formål mer enn hensynet til profitt. Arbeidet med å avgrense organisasjonsfeltet, gjennom for eksempel utvikling av en policy for denne type organisasjoner og eventuelt en egen juridisk status, vil med andre ord også kunne bidra til at organisasjonsfeltet øker ettersom flere virksomheter fra andre sektorer kan tilfalle kategorien.

Sosiale entreprenørers virksomheter i Norge finansieres ofte gjennom en kombinasjon av ulike inntektskilder som omfatter både salg av produkter og tjenester, støtte fra investorer eller andre private aktører, stiftelser eller offentlige tilskuddsordninger. I Norge er det som nevnt ikke utformet et eget regelverk tilpasset sosialt entreprenørskap eller sosiale virksomheter. Organisasjonene må derfor tilpasse seg det eksisterende institusjonelle landskapet som i praksis betyr at de har flere organisasjonsformer å velge mellom. Hvilken organisasjonsform de antar har betydning for hva slags juridisk rammeverk de må forholde seg til og også for hva slags offentlige tilskuddsordninger de har mulighet å søke på. Innovasjon Norge er en offentlig etat som deler ut tilskudd til aksjeselskap, og en bakgrunn for at mange velger AS som organisasjonsform i Norge er nettopp muligheten for å kunne motta

støtte her. En mindre del er organisert som stiftelser eller frivillige (ideelle) organisasjoner som begge er organisasjonsformer som vil plassere dem i frivillig sektor.

Det kan være fordeler og ulemper med de ulike organisasjonsformene, som igjen har en viss sammenheng med hva slags tema organisasjonen jobber med. Bruk av stiftelsesformen gjør som sagt at organisasjonen vil regnes som tilhørende frivillig sektor, og slik kan den tydeliggjøre sitt sosiale formål og ufarliggjøre de forretningsmessige strategiene. En fordel med å velge aksjeselskap som organisasjonsform, er som sagt at man kan søke støtte hos Innovasjon Norge. En ulempe kan imidlertid være, at som tilhørende privat sektor kan organisasjonen bli møtt med mistillit og ha større utfordringer med å synliggjøre det sosiale formålet (Loga, m.fl. 2015). Et ideelt aksjeselskap registreres ikke som en egen organisasjonsform, men registreres som vanlig næringsdrift. Det at det er knyttet «ideelt» til organisasjonsformer fremhever at det er satt begrensninger på profittuttaket i organisasjonen sine vedtekter. Det bidrar til å synliggjøre for potensielle kunder og offentlige arbeidsgivere, at organisasjonen har sosiale formål i tillegg til kommersielle.¹³ Det å karakterisere driften som et ideelt aksjeselskap kan

¹³ For å være et ideelt aksjeselskap må det sosiale formålet være tydelig uttrykt i formålsbeskrivelsen, vedtektene

må inneholde bestemmelser om at det ikke kan utbetales utbytte, og vedtektene må inneholde bestemmelser

om hva som skal skje med virksomhetens aktiva ved en eventuell konkurs (Ingstad og Loga 2016).

RAPPORT 9 – 2016 UTVIKLING AV SOSIALT ENTREPRENØRSKAP I NORGE

34

med andre ord være en måte å kommunisere og understreke det sosiale formålet og fremvise at virksomheten ikke er en 'for profit' virksomhet (Ingstad og Loga 2016).

Fremveksten av ulike typer organisasjoner og inkubatormiljøer, som på ulike måter støtter sosiale entreprenører i deres utvikling, er også med på å prege feltet i Norge og drive det fremover. Sosiale investorer og inkubatormiljøer er aktører som investerer i sosiale entreprenører, eller som på andre måter støtter og samler dem, tilbyr kunnskapsoverføring, kontorfellesskap og nettverk. Mange av dem er også engasjert i å påvirke utviklingen av feltet på et mer overordnet nivå. Slike

organisasjoner og inkubatormiljøer finnes i flere varianter. Et eksempel er Ferd Sosiale Entreprenører som har preget feltet siden det ble etablert i 2009. Ferd SE investerer i sosiale entreprenører og gir dem tilgang til kapital, kompetanse og nettverk og er hva man kaller en 'venture filantrop', eller 'sosial investor' på norsk.¹⁴ Ferd SE er et sentralt nettverk for sosiale entreprenører i Norge i dag, blant annet på grunn av den kompetanse og nettverkskoblingen som deles gjennom den årlige Sosent-konferansen.

Kronprinsparets Fond, Reach for Change¹⁵ og TD Veen Sosiale entreprenører velger også ut sosiale entreprenører og tilbyr dem støtte i form av kapital, kompetanse og nettverk. Videre representerer Sentralen i Oslo (tidligere SoCentral) et betydningsfullt innovasjon- og rådgivningsmiljø for organisasjoner og offentlige aktører som jobber med lokale og globale samfunnsutfordringer, og tilsvarende rolle spiller Impact Hub Bergen. Ashoka regnes som den eldste og største organisasjonen som, siden den ble grunnlagt i 1980, har arbeidet både med å støtte utvalgte sosiale entreprenører (Ashoka Fellows) direkte og med å utvikle sosialt entreprenørskap som felt. Ashoka er representert i Norge og har etter en seleksjonsprosess valgt ut seks norske sosiale entreprenører som Ashoka Fellows. KREM er et nettverk som har vært pådriver for sosial innovasjon i et tiår og har også vært del av etableringen av både Senter for sosialt entreprenørskap og innovasjon i partnerskap med hovedorganisasjonen VIRKE. Universitetet i Oslo har også Senter for Sosialt Entreprenørskap (SFE). Disse aktørene fungerer også som nettverk og møteplass for sosiale entreprenører i dag. Med andre ord er det i tillegg til de sosiale entreprenørene selv et voksende omfang av aktører og aktiviteter og pågående initiativ. Felles for mange av disse miljøene er at de i tillegg til å støtte sosiale entreprenører direkte også har engasjert seg for å fremme feltet og utvikle sosialt entreprenørskap i Norge (Ingstad og Loga 2016).

¹⁴ For en redegjørelse av forholdet mellom ulike begrep i samspill mellom frivillig og offentlig sektor, for eksempel

sosiale investeringer og sosialt entreprenørskap, se Loga 2016.

¹⁵ De tilbyr kompetanse og nettverk, ikke kapital.

UTVIKLING AV SOSIALT ENTREPRENØRSKAP I NORGE RAPPORT 9 – 2016

35

Foruten disse sentrale organisasjonene, investorer og inkubatormiljøene bidrar også enkelte sentrale ideelle organisasjoner i nettverk for kompetansedeling. Kirkens Bymisjon er eksempel på et tilknytningspunkt for prosjekt og aktører som anser seg som sosiale entreprenører. Disse betegner flere av sine prosjekter som sosialt entreprenørskap, og som frivillig organisasjon betegner de seg også som 'serie-entreprenører' idet de utvikler nye tiltak som senere kan bli skilt ut som selvstendige organisasjoner. Gatemagasinet Asphalt ble for eksempel etablert av Kirkens Bymisjon i Stavanger og er i dag en selvstendig stiftelse. Kirkens Bymisjon deltar fremdeles som støttespiller og distributør for Asphalt i flere byer på Vestlandet. Asphalt har også vært i Ferd SE sin portefølje og representerer et eksempel på samarbeid mellom både ideelle organisasjoner, investeringselskap og nye sosiale entreprenører.

I tråd med nye reformer i offentlig sektor som omhandler samordning og samskaping er det de senere år blitt tatt initiativ til etablering av nye plattformer for samspill mellom ideelle organisasjoner, offentlig sektor og private investorer. Det kan være plattformer der man søker å bygge miljøer for utvikling av sosialt entreprenørskap for å dele kunnskap og skaffe finansiering fra ulike kilder. Gateentreprenørene i Arendal er et eksempel på dette der kommunen og Kirkens Bymisjon har gått sammen for å skape et miljø av sosiale entreprenører som jobber særlig med arbeidsinkludering. Samfunnssentralen i Stavanger og UnLimited på Tøyen er andre eksempler. Selv om flertallet av sosiale entreprenører i Norge synes å være organisert som aksjeselskap eller ideelle aksjeselskap, og først og fremst er knyttet opp mot private aktører, inkubatorer og sosiale investorers nettverk, er det altså også en viss andel som i første rekke er knyttet opp til ideelle organisasjoner i frivillig sektor og som inngår i nære samarbeid med offentlige instanser som kommuner gjennom koblingen til ideelle organisasjoner.

Det seneste året er det tatt et mer aktivt politisk initiativ for å utvikle sosialt entreprenørskap i Norge. Kommunal- og moderniseringsministeren har arrangert dialogmøter med sentrale aktører i feltet og er i ferd med å utvikle en «kokebok for sosialt entreprenørskap». Innovasjon Norge har fremhevet feltet i sitt såkalte «Drømmeløft», Virke har etablert et eget nettverk for sosiale entreprenører og KS

arbeider for å bedre tilretteleggingen i kommuner. Det er også satt ned en samarbeidsgruppe av representanter fra fem ulike departementer som skal vurdere ulike tiltak for tilrettelegging for at sosialt entreprenørskap kan utvikle seg i Norge. I motsetning til i de sør-europeiske landene er ikke samvirket (kooperativet) en organisasjonsform som er mye brukt i den norske konteksten. Med tanke på Europa-kartet vist tidligere i figur 2, vil dermed Norge verken være fargelagt grønn, blå eller oransje, men foreløpig kanskje snarere rød (som i Storbritannia). Det vil si at organisasjonslandskapet i dag i større grad er preget av bedrifter og tilknyttet

RAPPORT 9 – 2016 UTVIKLING AV SOSIALT ENTREPRENØRSKAP I NORGE

36

næringslivet, enn av samvirker som knytter dem i større grad til frivillig sektor. I Norge finner man imidlertid også sosiale entreprenører og sosiale virksomheter tilhørende frivillig sektor. De er sjelden organisert som samvirker, men er ofte heller rammet inn av ordinære frivillige medlemsorganisasjoner som utvikler og igangsetter entreprenørielle prosjekter med tilskudd fra offentlig sektor. Gradvis vokser også sosialt entreprenørskap frem gjennom tilrettelagte initiativ fra kommuner i samarbeid med private og frivillige aktører, for eksempel på arenaer som Sentralen i Oslo, Impact Hub Bergen, Samfunnssentralen i Stavanger og Gateentreprenørene i Arendal. Mye tyder på at sosialt entreprenørskap både vokser frem gjennom initiativ i næringslivet, men også tilpasser seg det nære samarbeidet som finnes mellom offentlig og frivillig sektor gjennom samarbeid med kommuner og medlemsorganisasjoner. Dette kommer vi tilbake til i del 2.

Figur 3, som er vist under, er ment som en illustrasjon av hvordan feltet av sosiale entreprenører i Norge i dag kan fremstå, med et tyngdepunkt i privat sektor (Loga et al. 2016). Det lyseblå feltet i midten av figuren befinner seg mellom offentlig, privat og frivillig sektor, og i dette feltet finner vi sosiale entreprenører som anvender et bredt spekter av organisasjonsformer